

ГОТОВНІСТЬ УЧНІВ 5-6 КЛАСІВ ГІМНАЗІЙ ДО СПРИЙНЯТТЯ СОЦІОКУЛЬТУРНОГО КОМПОНЕНТА ЗМІСТУ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Пасічник О.С.

Україна, м. Київ, Інститут педагогіки НАПН України

В умовах утвердження компетентнісної та культурологічної парадигм однією з домінант добору змісту навчання іноземних мов у сучасній школі є забезпечення його **культуровідповідності**. Передбачається, що зміст навчання має базуватися на нормах іншомовної культури, враховувати регіональні традиції, а також загальнолюдські цінності. Включення культурно маркованих матеріалів (соціокультурний компонент) сприяє активізації пізнавальних інтересів учнів, оскільки в такий спосіб вони мають змогу не лише оволодівати мовним матеріалом, але й дізнаються факти іншої, незнайомої для них культури, порівнюють їх із власною. В сукупності це дає змогу розширити світоглядні горизонти учнів, стимулює розвиток їхніх пізнавальних можливостей, готує до участі в “діалозі культур”, а також сприяє формуванню системи ціннісних орієнтацій [4].

Наявність соціокультурного компонента змісту навчання іноземних мов спонукає нас поставити питання про те, наскільки учні, які розпочинають навчання в основній школі, готові сприймати таку інформацію. Щоб дати відповідь на це питання ми виокремили такі компоненти готовності до сприйняття та засвоєння соціокультурної інформації: *мотиваційний, когнітивний, процесуальний та поведінковий*. Вони не є автономними, а навпаки – взаємопов’язані та доповнюють один одного.

Мотиваційний компонент відображає наявність в учня бажання та позитивної емоційної налаштованості сприймати нову інформацію; **когнітивний** – описує інтелектуальну здатність засвоїти цю інформацію з

метою її подальшого використання у навчальній діяльності та житті. Разом мотиваційний та когнітивний компоненти є базою, яка забезпечує сприйняття нової соціокультурної інформації, у той час, як **процесуальний** передбачає використання учнем отриманих соціокультурних знань (фактів, нових понять, правил поведінки та мовного етикету тощо) під час виконання тренувальних вправ і комунікативних завдань, а **поведінковий** відповідає за можливість екстраполювати отримані знання, уміння, а також ціннісні орієнтації на умови реального життя, зробити їх частиною власної поведінки.

У молодшому підлітковому віці **мотиваційна та когнітивна сфери учнів зазнають суттєвих трансформацій**. За спостереженнями психологів, у віці 11-13 років дитина починає усвідомлювати, що навчання дає можливість дізнатися багато нового, цікавого та корисного. Також у цей період окреслюються здібності до більш складного аналітико-синтетичного сприйняття предметів і явищ оточуючої дійсності [3]. Це супроводжується здатністю самостійно розмірковувати, аналізувати, порівнювати, робити глибокі висновки та узагальнення. Розвивається здатність до абстрактного мислення. Увага стає зосередженою та набуває цілеспрямованого характеру.

На цьому етапі школяреві стає цікавим майже все те, що виходить за межі його повсякденного життя. Тому в молодшому підлітковому віці тематичні примітиви, які описують найближче оточення учня засобами іноземної мови (та були основою для навчання мови у початковій школі [6]) вже не задовольняють пізнавальні запити учнів. Натомість, школярів цікавить усе нове, що відрізняється від звичного та загальноприйнятого. Діапазон питань, які їх цікавлять, доволі широкий: від прибульців та екзотичних пригод до більш приземлених проблем суспільного устрою, дружби, миру, побудови людських взаємин [2]. Позитивний емоційний відгук з боку учня отримують теми, які висвітлюють звичаї і традиції, характерні для інших культур; яскраві образи (актори, спортсмени, дослідники, які досягли успіхів у своїй сфері), психологічний портрет представників іншої нації тощо.

Деякі дослідники називають цей вік “піком допитливості”, порівняно з молодшими і старшими дітьми. Однак ця допитливість є доволі поверхневою – після побіжного знайомства з певною проблемою учень може швидко змінювати предмет зацікавленості. [1]. Тобто, ця допитливість все-таки має дитячий характер. Загалом таку різнобічність інтересів та їх непостійність можна описати як етап “пошуку себе” та формування певної основи, яка з часом дасть змогу визначитися зі сферою інтересів, матиме особистісне значення.

І хоча на **мотиваційному рівні** учні готові сприймати широкий спектр відомостей, **когнітивно** вони здатні до засвоєння інформації здебільшого на рівні фактів, презентованих за допомогою коротких розповідей, які у стислій формі пояснюють чи описують ті чи інші явища (наприклад, правила поведінки, традиції святкування, історичні факти тощо). Водночас, деталізовані пояснення, які потребують значної мисленнєвої активності, можуть виявитися складним для сприйняття учнями 5-6 класів.

Варто мати на увазі, що вокабуляр учнів 5-6 класів також ще доволі незначний, а відтак, брак мовного матеріалу є суттєвим бар’єром для сприйняття нових соціокультурних відомостей. Окрім того, соціокультурні реалії позначаються лексемами, які здебільшого залишаються невідомими учням до моменту знайомства з відповідними явищами (для прикладу, *Pancake Day*, *Thanksgiving*, *kilt*, *bagpipes*, *hotdog*, *Stonehenge* тощо). Відтак, когнітивний рівень – це рівень на якому перед автором підручника та вчителем постає непросте завдання поєднати цікавий та пізнавальний матеріал з його доступністю учням в умовах обмеженого лексико-граматичного інструментарію.

Важливо й те, що через соціокультурний компонент змісту навчання відбувається долучення учня до нової системи цінностей, знайомство з новими моделями поведінки, ролями, які можуть брати на себе представники інших культур. Педагоги та батьки стверджують, що в окремих випадках учні

когнітивно не готові до сприйняття такої інформації. Вона може залишитися незрозумілою учневі з ряду причин: темп, у якому працює вчитель, брак мовної підготовки учня, або ж те, що подібне явище відсутнє в рідній культурі. Останнє здебільшого характерне для випадків, коли учні навчаються за зарубіжними підручниками та які не завжди можуть врахувати особливості національного менталітету учня, систему його цінностей. Попри це, фактом залишається те, що нині ми живемо в глобалізованому світі, а система освіти має виховувати особистостей, готових до взаємодії з представниками інших культур, а відтак ціннісний аспект навчання залишається важливим [4].

Сприйняття будь-якої соціокультурної інформації буде значно легшим, якщо презентація цих відомостей буде здійснюватися з урахуванням вікових та психічних особливостей учнів, а також з опорою на засоби унаочнення (аудіо/відео та ілюстративні матеріали), оскільки для сучасного покоління такий спосіб пред'явлення інформації є більш звичним [3].

Для того, щоб набуті соціокультурні знання стали орієнтиром для вибудовування ефективних комунікативних стратегій у процесі міжкультурного діалогу, необхідно активізувати їх у навчальній діяльності (**процесуальний компонент**). Учні 5-6 класів перебувають у тому віці, коли їм нецікаво виконувати рутинні тренувальні вправи репродуктивного характеру. Психологи стверджують, що для учнів цієї вікової категорії спілкування перетворюється на засіб пізнання оточуючого світу (причому це пізнання набуває сконцентрованого та цілеспрямованого характеру, передбачає висловлення власного оцінного судження тощо). Відтак, навчальний процес доцільно урізноманітнювати творчими комунікативними завданнями, які стимулюють бажання повідомляти та отримувати інформацію, надавати емоційну підтримку співрозмовнику, дискутувати та рефлексувати.

Однак, якщо мотиваційно й когнітивно учні в переважній більшості готові сприймати цікаву соціокультурну інформацію, то її активне творче та самостійне використання в продуктивній комунікативній діяльності може бути

ускладнене з ряду чинників. З одного боку, це **психологічні аспекти**: власна сором'язливість, страх припуститися помилки. Так, у процесі спілкування особа повсякчас потрапляє в ситуації, які потребують прийняття певного рішення, що передбачає вибір варіанту з декількох можливих. Подекуди він залежить від власних ціннісних орієнтацій. Оскільки ціннісні переконання у цьому віці ще не утвердилися, учням складно зробити правильний вибір. З іншого боку, перешкодою для усвідомленого та раціонального використання соціокультурного матеріалу може бути **методично неправильний добір вправ і завдань** (невідповідний рівень складності, відсутність чіткого зв'язку між поставленим завданням та опрацьованим соціокультурним матеріалом тощо). Щоб уникнути цього за доцільне вбачаємо враховувати принцип ситуативності, коли учні вибудовують власну комунікативну стратегію відповідно до визначених ролей та в чітко окреслених умовах; а ситуації моделювати таким чином, щоб вони максимально були наближені до реальних. Моделюючи ситуації комунікативної взаємодії, необхідно враховувати, що це **міжкультурний діалог**, тобто зустріч двох культур (рідної та чужої). А відтак, пропоновані учням завдання мають орієнтувати учня на виявлення та пояснення міжкультурних відмінностей, їх порівняння. Для цього можуть підійти завдання з міжкультурної медіації [5]. Саме через таке порівняння відбувається глибше усвідомлення особливостей власної та чужої культури, формується розуміння того, що міжкультурні відмінності – об'єктивне явище, яке потребує адекватного сприйняття.

Фактично у процесі виконання навчальних ситуативних завдань формується готовність учня до використання набутих знань та сформованих умінь у ситуаціях реальної комунікативної взаємодії з представниками інших культур (**поведінковий компонент**). Перевірити рівень поведінкової готовності можливо в умовах реального спілкування з носіями іншої мови, ментальності та культури, або ж в умовах, максимально наближених до реальних. Свідченням готовності на цьому рівні є вміння правильно оцінювати

партнера по спілкуванню та його емоційно-психологічні реакції, уміння встановлювати контакт та вибудовувати стратегії і тактики взаємодії з дотриманням відповідних соціокультурних норм, здатність підлітка ставити себе на місце іншого та дивитися на проблему через призму його бачення.

Література:

1. Дубровина И.В., Данилова Е.Е., Прихожан А.М. Психология : Учебник для студ. сред. пед. учеб. заведений / Под ред. И.В.Дубровиной. М., Академия. 1999. - 301 с.
2. Обухова Л.Ф. Возрастная психология : учебно-метод. Пособие. М.: Пед. о-во России, 2000. – 199 с.
3. Пасічник О.С. Вікові особливості учнів 5-6 класів та їх вплив на добір змісту навчання іноземних мов. *Проблеми сучасного підручника*. 2020. Вип. 25. С. 88–103.
4. Пасічник О.С. Дидактичне обґрунтування емоційно-ціннісного компонента змісту навчання іноземних мов. *Український педагогічний журнал*. 2019. № 1. С. 45–56.
5. Пасічник О.С. Міжкультурна медіація – переосмислення місця і ролі рідної мови у навчанні іноземних мов. *Проблеми сучасного підручника*. 2019. Вип. 22. С. 213–223.
6. Пасічник О.С. Презентація та активізація соціокультурних та краєзнавчих відомостей в іншомовній комунікативній діяльності учнів початкової школи в умовах запровадження компетентнісного підходу. *Проблеми сучасного підручника*. 2018. Вип. 21. С. 323–334.